

Scenariusz zajęć

Przedmiot: Chemia

Klasa: 3 G

Temat: Poli znaczy wiele

Czas: jednostka lekcyjna

Główne idee (main understandings):

- Różne przedmioty w domu są wykonane z różnych tworzyw sztucznych, popularnie nazywa się je plastikiem.
- Istnieje wiele rodzajów tworzyw sztucznych, mogą być one miękkie lub twarde, sztywne lub giętkie.
- Polietylen (PE) jest zazwyczaj miękki, a polichlorek winylu (PCW/PVC) twardszy.
- Większość tworzyw sztucznych produkuje się z ropy naftowej, z której pozyskuje się gaz etylen.
- Polimer to cząsteczka złożona z wielu monomerów.
- Reakcja polimeryzacji polega na łączeniu monomerów w łańcuchy złożone z wielu takich samych cząsteczek.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wskazuje w otoczeniu przedmioty wykonane z różnych tworzyw sztucznych;
- opisuje i wyjaśnia powstawanie tworzyw sztucznych: polietylenu PE i polichloru winylu PCW;
- wymienia podstawowe cechy decydujące o zastosowaniu materiału w życiu codziennym;
- wskazuje w otoczeniu przedmioty wykonane z tworzyw sztucznych i opisuje je;
- tłumaczy na czym polega przebieg reakcji polimeryzacji;

Słownictwo:

czynne:

- tworzywo sztuczne - **plastic**
- monomer - **monomer**
- polimer - **polymer**
- polietylen (PE) - **polyethylene**
- polichlorek winylu (PCW/PVC) - **polyvinyl chloride**

bierne:

- materiał - **material**
- sprężystość - **elasticity**
- kruchość - **toughness**

Słowniczek:

- **tworzywa sztuczne** – tworzywa wykonane przez człowieka. Istnieje wiele rodzajów tworzyw sztucznych. Tworzywa sztuczne mogą być miękkie lub twarde, sztywne lub giętkie, przezroczyste lub nie. Tworzywa te można łatwo formować i barwić. Stosowane są np. przy produkcji mebli, zabawek, samochodów;

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

---

- **sprężystość** – właściwość materiałów polegająca na odzyskiwaniu pierwotnego kształtu i wymiarów po usunięciu przyczyn (sił zewnętrznych) wywołujących zniekształcenie;
- **kruchość** – cecha materiałów polegająca na jego pękaniu i kruszeniu się pod wpływem działającej na nie siły;
- **monomery** – pojedyncze cząsteczki związku chemicznego o stosunkowo niedużej masie cząsteczkowej, z których w wyniku reakcji polimeryzacji, mogą powstawać różnej długości polimery;
- **polimery** (gr. *polymeres* – zbudowany z wielu części) – związki, których cząsteczki składają się z wielokrotnie powtarzających się jednostek – grup atomów zwanych merami;
- **reakcja polimeryzacji** – łączenie monomerów w łańcuchy złożone z wielu takich samych cząsteczek;
- **plastik** – potoczne określenie tworzywa sztucznego;

Lista materiałów potrzebnych do przeprowadzenia zajęć: plastikowy długopis, grzebień, woreczek foliowy, kubeczek plastikowy, butelka po płynie do mycia naczyń, klocek lego, płyta winylowa, może przynieść metki na których jest skład materiałów np. poliestr, nylon.

Przebieg zajęć

CASUM (*Conversation About Science Using Media*) – klasowa dyskusja o zjawiskach naukowych z wykorzystaniem mediów

CASUM 1

Animacja przedstawia zdjęcie pokoju. Dyskusja dąży do opisanego przez uczniów jakie widzą przedmioty, a następnie z czego są wyprodukowane. Uczniowie mogą też spróbować wytłumaczyć dlaczego akurat tego materiału użyto do wykonania tych przedmiotów.

QTA – propozycje modelowania dialogu

Nauczyciel: Co widzicie?

A. Uczeń nie rozumie: Nie rozumiem, o co tu chodzi. LUB Widzę pokój jakiegoś chłopca w domu.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Mówisz, że nie rozumiesz. Spójrz na obrazek jeszcze raz i opisz to, co widzisz.
- Widzisz pokój w domu. Opowiedz coś o tym pokoju.

Nauczyciel pozwala uczniowi na opowiadanie o nieistotnych elementach, aby doprowadzić go do zauważenia większej ilości rzeczy. Na tej podstawie modeluje dialog.

B. Uczeń częściowo rozumie: Tam jest pokój z fajnymi meblami. LUB Taki trochę bałagan tam jest, bo strasznie dużo rzeczy widać.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Rzeczywiście widać pokój. Opowiedz coś o nim.
- Mówisz, że widać strasznie dużo rzeczy. Opowiedz coś o kilku z nich.

C. Uczeń rozumie: Ale super rzeczy tam widać. Cały pokój jest taki nowoczesny, ale widać że prawie wszystko jest plastikowe. LUB To pokój dziecięcy i wszystko jest ze sztucznych materiałów.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Powiedziałeś, że prawie wszystko jest plastikowe. Chyba masz na myśli tworzywa sztuczne, bo plastik to jedynie nazwa potoczna (*nauczyciel zapisuje na tablicy: tworzywa sztuczne*). Opowiedz coś o tych tworzywach, które właśnie widziałeś.
- Zauważyłeś, że wszystko jest ze sztucznych materiałów. Jak sądzisz, dlaczego akurat taki materiał ktoś wybrał do produkcji tych przedmiotów?

Uczeń:

- Są kolorowe i bardzo ciekawe. Mają różne zabawne kształty. Z tego tworzywa sztucznego można zrobić wiele rzeczy: miękkie butelki, tkaniny ale też i chyba twarde stoły i wytrzymałe krzesła.
- Bo tworzywa są tanie, lekkie i łatwo je formować. Nie niszczą się tak łatwo, dlatego małe dzieci jedzą z plastikowych naczyń. No i łatwo się go myje. On zastępuje drewno i metal.

Nauczyciel:

- To wszystko bardzo ciekawe wnioski. Tworzywa sztuczne zastępują naturalne materiały na przykład ze względu na: cenę, trwałość, higienę. Dowiedzmy się więcej o tworzywach sztucznych.

Na tym etapie nauczyciel przechodzi do następnej animacji.

CASUM 2

Widoczne są przedmioty wykonane z tworzyw sztucznych. Dyskusja krąży wokół właściwości tworzyw sztucznych nazywanych „plastikiem”, a prowadzi do tego, że właściwości zależą od rodzaju tworzywa.

QTA – propozycje modelowania dialogu

Nauczyciel: Co zauważyliście? Co się działo z tymi tworzywami sztucznymi?

A. Uczeń nie rozumie: Nie rozumiem o co chodziło. LUB Nie wiem co tam widziałem.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Mówisz, że nie rozumiesz. Spójrz na obrazek jeszcze raz i opisz to, co widzisz.
- Widziałeś właśnie tworzywa sztuczne. Opowiedz, co o nich sądzisz?

B. Uczeń częściowo rozumie: Tam były różne tworzywa sztuczne ręka badała jak się zginają. LUB Wszystko tam było z plastiku, ale z różnych rodzajów.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Opowiedz co się działo podczas badania tych tworzyw sztucznych?
- Powiedziałeś plastik, czyli tworzywo sztuczne. Opowiedz jakie rodzaje zauważyłeś.

C. Uczeń rozumie: Ręka pokazywała, że plastikowe przedmioty są różne i dlatego służą do innych celów. Na przykład grzebień jest sztywny, a kabel od telefonu się rozciąga. LUB Tworzywa sztuczne mogą być twarde, miękkie albo rozciągliwe.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Czyli nie wszystkie tworzywa sztuczne są jednakowe. Jak myślisz, od czego zależą ich cechy?
- Zgadza się. Czyli posiadają różne cechy. Jak to się dzieje?

Uczeń:

- Chyba od tego, że niektóre są z innego tworzywa. Na przykład butelka nie jest z tego samego, co stół.
- Bo każdy jest z czegoś innego, chociaż na wszystko i tak mówimy plastik.

Nauczyciel:

- To całkiem ciekawe, co powiedziałeś. Zobaczmy jak to jest z tymi tworzywami sztucznymi.
- Czyli istnieją różne tworzywa sztuczne. Przyjrzyjmy się im bliżej.

CASUM 3

Animacja pokazuje przedmioty wykonane z PCV i PE. Skupiamy się na widocznych różnicach tych dwóch tworzyw.

QTA – propozycje modelowania dialogu

Nauczyciel: Co widzieliście? Co się wydarzyło?

A. Uczeń nie rozumie: Widziałem jakieś plastikowe i gumowe rzeczy. LUB Nie wiem o co tam chodziło.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Powiedziałeś coś o tych przedmiotach. Opisz je dokładniej.
- Obejrzyjmy animację ponownie. Na pewno coś zapamiętasz.

B. Uczeń częściowo rozumie: Tam były plastikowe rzeczy. I niektóre były twarde, a inne nie.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Zauważyłeś tam plastik, czyli tworzywa sztuczne. Opisz dokładniej co się z nimi działo.

C. Uczeń rozumie: Widać było dwa różne tworzywa sztuczne. Każde z nich zachowywało się inaczej. LUB Tworzywa są różne, a tam pokazane były dwa.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Wspomniałeś o różnych tworzywach sztucznych. Co masz na myśli mówiąc „różne”?
- Widziałeś dwa tworzywa sztuczne. Opowiedz coś o każdym z nich. Co zauważyłeś?

Podsumowanie: Plastik to potoczna nazwa tworzyw sztucznych. Jest ich wiele rodzajów i każdy ma inne oznaczenia i właściwości. Na przykład polietylen (PE) może być przezroczysty, białawy i wytrzymały (rozciągliwy). Można go barwić, ponieważ spotykamy go w różnych kolorach. Polichlorek winylu (PCW lub PVC) jest twardszy niż PE i produkuje się z niego inne przedmioty.

Po omówieniu różnych właściwości pokazanych tworzyw, nauczyciel upewnia się czy wszyscy uczniowie zrozumieli różnicę pomiędzy PE i PCW.

CASUM 4

Animacja pokazuje symboliczny fragment otrzymywania tworzyw sztucznych. W animacji pominięto wiele etapów produkcji tworzyw – ze względu na to, że rozmowa skupia się jedynie na tym, aby ostatecznie przejść do rozmowy o reakcji polimeryzacji. W tej części zajęć nauczyciel musi uzupełnić, że tworzywa sztuczne uzyskuje się głównie z surowców wytwarzanych z ropy naftowej, gazu ziemnego i z węgla kamiennego.

QTA – propozycje modelowania dialogu

Nauczyciel: Co widzieliście?

A. Uczeń nie rozumie: Nie rozumiem o co chodziło. LUB Nie wiem co tam widziałem.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Zobaczmy zatem animację ponownie.
- Czy już gdzieś pojawiło się coś podobnego? Może z czymś ci się to kojarzy?

B. Uczeń częściowo rozumie: Widziałem ropę naftową a potem jakie produkty z tego powstały. LUB Widziałem z czego zrobiony jest grzebień i długopis. To dziwne.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Powiedziałeś o ropie naftowej. To cena uwaga. Opowiedz, jak rozumiesz to, co z niej powstaje?
- Czyli było widać w skrócie jak powstają te produkty. Opowiedz o tym coś więcej.

C. Uczeń rozumie: Widać było, że do zrobienia tworzywa sztucznego potrzeba ropy naftowej. LUB Ropa naftowa jest przerabiana na polietylen, a dopiero potem z niego formuje się różne przedmioty.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Zauważyłeś, że do produkcji tworzyw sztucznych potrzeba ropy naftowej. Zgadza się, ale nie tylko ropa jest na nie przetwarzana. Jak myślisz, co jeszcze może do tego służyć?
- Powiedziałeś o „przerabianiu”. Czy możesz rozwinąć ten wątek?

Uczeń:

- Widać było taką wieżę, do której wpuszcza się chyba ropę. W tej wieży dzieli się ropę na różne produkty. A chyba dopiero z nich powstaje polietylen.
- Ropa jest uzdatniana i powstaje etylen. Widać było na rysunku. I chyba ten polietylen, który powstaje, jest potem jeszcze przerabiany.

Nauczyciel:

- Ta wieża ma kilkadziesiąt metrów. W niej ogrzewa się ropę, a powstałe gazy, w tym etylen (eten) (*nauczyciel zapisuje na tablicy: etylen $CH_2=CH_2$*), poddaje się katalizie i polimeryzacji – przemianom chemicznym. Tak powstaje polietylen. Co później dzieje się z tym polietylenem?
- Powiedziałeś, że polietylen jest przerabiany. Co masz na myśli?

Podsumowanie uczniów z pomocą nauczyciela: Tworzywa sztuczne uzyskuje się głównie z surowców wytwarzanych z ropy naftowej, gazu ziemnego i z węgla kamiennego. Surowce te są przetwarzane. Powstaje gaz, np. etylen. Z tego gazu po polimeryzacji, powstaje ciało stałe – kulki polietylenu. Jest on półproduktem i z niego powstają różne materiały. Jest uszlachetniany i formowane są gotowe produkty.

CASUM 5

Animacja pokazuje schemat polimeryzacji. Dyskusja prowadzić ma do zrozumienia co zachodzi w reakcji polimeryzacji, kiedy etylen zmienia się w polietylen. Ważne jest łączenia cząsteczek porównanie do łańcuchów.

QTA – propozycje modelowania dialogu

Nauczyciel: Co zaobserwowałeś podczas oglądania animacji?

A. Uczeń nie rozumie: Nie rozumiem o co chodziło. LUB Nie wiem co tam widziałem.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Mówisz, że nie rozumiesz. Spójrz na animację jeszcze raz i opisz to, co widzisz.

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- Rozmawialiśmy właśnie o powstawaniu polietylenu. Czy coś zauważyłeś w związku z tym?

B. Uczeń częściowo rozumie: Najpierw były spinacze. Było na nich pokazane, że jeden znaczy mono, poli znaczy wiele. LUB Częsteczki się rozpadały i powstało coś innego.

Możliwe pytania nauczyciela:

- To bardzo ważne, co właśnie powiedziałeś. Opisz, jak to rozumiesz?
- Powiedziałeś o rozpadaniu cząsteczek. Chyba masz na myśli rozrywanie wiązań podwójnych pomiędzy nimi. Co z nich powstało?

C. Uczeń rozumie: Teraz już wiem skąd ta nazwa polimery, polichlorek winylu, czy polietylen to tak jakby „wiele etylenów” i to widziałem w drugiej animacji. LUB Tak jak te spinacze się połączyły tak samo łączyły się cząsteczki etylenu. Małe, pojedyncze cząsteczki – monomery łączą się w wielkie cząsteczki zwane polimerami.

Możliwe pytania nauczyciela:

- To cenne uwagi. Powiedziałeś właśnie o tym jak tworzą się łańcuchy polimerowe z cząstek – monomerów. Czyli wiele cząstek etylenu w polietylen.
- Właśnie opisałeś tworzenie się łańcuchów polimerowych. Podsumujmy.

Podsumowanie: Przedmioty wykonuje się z różnych materiałów. Każdy materiał ma inne właściwości. Tworzywa sztuczne nazywane są potocznie plastikami. Tworzywa sztuczne to substancje stworzone przez człowieka i nie mające swoich odpowiedników w przyrodzie. Tworzywa sztuczne produkuje się z ropy naftowej, gazu ziemnego lub węgla kamiennego. Pozyskany monomer w reakcji polimeryzacji tworzy polimer, który jest odpowiednio formowany w produkt. Budowa chemiczna zapewnia, że w końcowym etapie produkcji tworzywa sztuczne przybierają stan ciekły, a potem zastygają. Dzięki temu można z nich formować przedmioty o różnych kształtach.

TUTORIAL – indywidualna praca ucznia z wirtualną nauczycielką

Każdy uczeń przystępuje do pracy z programem komputerowym. Uczniowie używają słuchawek, co umożliwia samodzielne dostosowanie tempa nauki do indywidualnych potrzeb.

PODSUMOWANIE

Nauczyciel: Spróbujmy teraz znaleźć jakieś przykłady z waszego codziennego życia, które będą potwierdzeniem poznanych zjawisk.

Uczniowie podają przykłady, a następnie nauczyciel uzupełnia je lub modeluje dialog. Jest również czas na odesłanie uczniów do artykułów w miniSieciWWW (opcja dla uczniów gimnazjum).

GLOSARIUSZ – lista słów wprowadzonych w TUTORIALU w języku angielskim

polichlorek winylu	polyvinyl chloride
polimer	polymer
tani	cheap
trwały	durable

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

tworzywo sztuczne	plastic
związek nasycony	saturated compound
związek nienasycony	unsaturated compound